Werkprogramma Raad voor Dierenaangelegenheden 2027

Onze kijk op dieren verandert, net als hun positie in onze samenleving. Dieren worden in Nederland steeds meer als individuen gezien, met een eigenwaarde, een eigen karakter en gevoelsleven, en een eigen identiteit.

Deze veranderende kijk op dieren heeft gevolgen voor de manier waarop we met dieren omgaan en voor de vragen die daarover in de samenleving ontstaan. Wat betekent het om dieren op een dierwaardige manier te houden? In hoeverre sluiten de manier waarop we verschillende diersoorten behandelen en de regels die voor hen gelden aan bij nieuwe inzichten over hun behoeften? En hoe gaan we om met situaties waarin de belangen van gehouden en niet-gehouden dieren elkaar raken?

De RDA draagt vanuit zijn onafhankelijke positie bij aan het beantwoorden van deze en andere vragen, door ontwikkelingen te duiden, verschillende perspectieven bijeen te brengen en handelingsperspectieven te bieden voor beleid en praktijk. De basis voor de werkzaamheden van de RDA is *Staat van het Dier 2024*. In deze publicatie brengen we in beeld hoe burgers en deskundigen kijken naar dierenwelzijn, inclusief diergezondheid, en de omgang met dieren in Nederland. De analyses in *Staat van het Dier 2024* zijn gebaseerd op maatschappelijke ontwikkelingen, wetenschappelijke inzichten en de resultaten van een terugkerende publieksenquête. De bijbehorende meerjarenagenda geeft richting aan onze werkzaamheden voor de komende jaren.

Op de volgende pagina's lichten we ons nieuwe werkprogramma toe. Dat biedt een overzicht van de activiteiten en adviesthema's van de RDA in 2027. Daarnaast is er in het werkprogramma ook ruimte om in te spelen op nieuwe adviesvragen van de minister of staatssecretaris. De adviesvragen zijn definitief met ontvangst van de brief van de betrokken bewindspersoon.

De RDA is verheugd dat zowel bewindspersonen als Kamerleden en stakeholders bij ons verzoeken indienen voor zienswijzen. De capaciteit van de ondersteuning is echter beperkt, en de inzet van leden niet onbeperkt, waardoor niet alle onderwerpen tegelijk kunnen worden opgepakt. Voor 2027 ligt de focus op thema 1: Leidende principes voor een dierwaardige houderij: concretiseren, toepassen, monitoren. Met als belangrijkste onderdelen: "Hoe kijken we naar schaalgrootte op de weg naar een dierwaardige veehouderij?", "Omgang met huisdieren in relatie tot een dierwaardige houderij" en "Hoe verhoudt een dierwaardige veehouderij in Nederland zich met internationale ontwikkelingen op gebied van dierenwelzijn en diergezondheid?"

De andere thema's blijven we volgen en waar nodig zullen we een bijdrage leveren aan beleid en debat.

In bijlage 1 staat een korte terugblik op de uitvoering van ons huidige werkprogramma, stand van zaken medio 2026.

Tabel 1. Overzicht RDA-werkprogramma 2027: thema-gebonden activiteiten	
Thema 1: Leidende principes voor een dierwaardige houderij: concretiseren, toepassen, monitoren	*De RDA onderzoekt hoe de ambitie voor meer dierenwelzijn zich verhoudt tot de huidige manier waarop dieren worden gehouden en behandeld. In 2021 ontwikkelde de RDA hiervoor de zes leidende principes voor een dierwaardige veehouderij, die ook toepasbaar zijn op andere gehouden dieren. Dit perspectief is inmiddels breed omarmd door bedrijfsleven, ngo's, overheid en bestuurders en krijgt steeds meer betekenis in onder meer onderwijs en onderzoek. De toepassing in de praktijk blijkt echter complex. De principes zijn niet altijd eenduidig en kunnen botsen met andere belangen. De komende jaren verkent de RDA daarom hoe het perspectief van een dierwaardige houderij kan worden toegepast op andere sectoren en diergroepen. Denk hierbij bijvoorbeeld ook aan grote (gehouden) grazers in natuurgebieden.* In 2027 lig de focus op: **Schaalgrootte op weg naar een dierwaardige veehouderij** *(In afwachting van adviesaanvraag LVVN)* Schaalvergroting is een trend die ook zichtbaar is in de veehouderij. Er is een impliciet beeld ontstaan over veehouderij op grote(re) schaal, waarbij groot of mega een negatieve connotatie heeft gekregen over ongewenste industriële technologische en 'niet duurzame' ontwikkeling. De RDA zal hierover zijn zienswijze geven. De RDA verwacht de definitieve vraagstelling vanuit LVVN uiterlijk Q4 2026. **Communicatie / omgang met huisdieren** *(In afwachting van adviesaanvraag LVVN)* Waar dieren en mensen steeds intensiever en dichter bij elkaar leven, en huisdieren steeds meer als mensen worden gezien en behandeld, wordt het belangrijker om tegemoet te komen aan de soorteigen behoeften van het dier. Het is daarbij ook van belang om gedragssignalen van huisdieren te herkennen met het oog op een veilige en welzijnsvriendelijke mens-dierinteractie. Nader bezien kan worden hoe het gebruik van bijv. AI meer inzicht kan bieden hoe huisdieren communiceren en welke kennis en vaardigheden nodig is voor een veilige en welzijnsvriendelijke omgang met hen, met als uitgangspunt de leidende principes voor een dierwaardige houderij. De RDA verwacht de definitieve vraagstelling vanuit LVVN uiterlijk Q4 2026. **Internationale veehouderijstrategie en de transitie naar een dierwaardige veehouderij (mede naar aanleiding van motie Koorevaar/Den Hollander)** De ontwikkelingen in Nederland op gebied van dierenwelzijn en diergezondheid staan in internationaal perspectief. In 2026 zijn een tweetal documenten verschenen over de toekomst van de veehouderij, de *European Livestock Strategy* van de Europese Commissie en het FAO rapport "Global Action Plan on sustainable livestock transformation". De RDA wil reflecteren op deze visies vanuit het perspectief van een dierwaardige veehouderij. **Commerciële visserij in relatie tot dierwaardigheid – uitwerking naar de visserijpraktijk** In 2018 heeft de RDA de zienswijze uitgebracht "Welzijn van Vissen". De RDA oriënteert zich op het actualiseren vanuit het oogpunt van de zes leidende principes voor een dierwaardige houderij. De beschikbare wetenschappelijke kennis kan in kaart worden gebracht over de effecten van commerciële visserij op dierenwelzijn van doelsoorten, ongewenste bijvangst en de welzijnseffecten voor het bredere ecosysteem. De implicaties hiervan kunnen worden toegepast op visserij en op de verbeteringen voor dierenwelzijn die innovatieve visserijtechnieken mogelijk kunnen realiseren.

	Nazorg zienswijzetraject "Goed bekeken", over soortspecifiek gedrag en positief welzijn in de veehouderij De verkennende zienswijze over principe 5 (soorteigen gedrag) en principe 6 (positieve emotionele toestand) wordt in het derde of vierde kwartaal van 2026 opgeleverd. De nazorg van dit traject loopt door in 2027. Hierbij kan worden gedacht aan de organisatie van gesprekstafels en een webinar, afhankelijk van wat nodig is om de aanbevelingen uit het traject verder te brengen in beleid en praktijk. **Non vaccinatiebeleid** De RDA wil zich daarnaast oriënteren op diergezondheid op weg naar een dierwaardige veehouderij. De recente MKZ-uitbraak in Hongarije en Slowakije roept bijvoorbeeld de vraag op hoe goed Nederland is voorbereid op een eventuele MKZ-uitbraak. Daarbij is het relevant om te kijken hoe maatschappelijke en technische ontwikkelingen zich verhouden tot de huidige bestrijdingsmaatregelen en wat deze ontwikkelingen betekenen voor de toekomstige aanpak.
Thema 2: Maatschappelijke uitdagingen: plaats van dieren	*Maatschappelijke ontwikkelingen, zoals sociale veranderingen, milieubeleid en ruimtelijke ordening, kunnen direct en indirect invloed hebben op dieren. De RDA wil deze samenhang inzichtelijk maken en bijdragen aan een sterkere verankering van dierenwelzijn in andere beleidsdomeinen.* **Nazorg zienswijzetraject huisdieren en kwetsbare mensen** De verkennende zienswijze over huisdieren en kwetsbare mensen wordt in het vierde kwartaal van 2026 opgeleverd. De nazorg van dit traject loopt door in 2027. Hierbij kan worden gedacht aan de organisatie van gesprekstafels en een webinar, afhankelijk van wat nodig is om de aanbevelingen uit het traject verder te brengen in beleid en praktijk. **Pandemische paraatheid** Dit thema krijgt in 2027 verder vorm door relevante maatschappelijke en beleidsontwikkelingen actief te blijven volgen en te beoordelen waar de RDA vanuit zijn rol een waardevolle bijdrage kan leveren aan het publieke debat. De RDA zal zich bijvoorbeeld oriënteren op de vraag hoe Nederland in het kader van volksgezondheid voorbereid is op het voorkomen, detecteren en beheersen van een (dreigende) pandemie waarin dieren (ook honden en katten) als besmettingsbron betrokken zijn.
Thema 3: Versterken van de positie van dieren(welzijn) in (wettelijke) kaders	*De kennis over dieren neemt toe en maatschappelijke verwachtingen rond dierenwelzijn blijven zich ontwikkelen. De RDA onderzoekt hoe deze ontwikkelingen kunnen worden vertaald naar maatschappelijke normen, wet- en regelgeving en vormen van zelfregulering. Daarbij blijft de RDA aandacht houden voor de juridische en bestuurlijke positie van dieren en voor de vraag hoe dierenwelzijn beter kan worden verankerd in beleid en regelgeving.* De RDA volgt relevante juridische en bestuurlijke ontwikkelingen en beziet waar vanuit zijn rol een betekenisvolle bijdrage kan worden geleverd. Daarbij wordt ruimte gehouden voor gerichte verkenningen en vervolgactiviteiten die voortkomen uit actuele ontwikkelingen of uit eerdere trajecten, bijvoorbeeld het essay "Met recht zorgen voor dieren" van twee leden dat najaar 2026 gepubliceerd zal worden.
Thema 4: Onderscheid tussen diersoorten	*Mensen maken onderscheid in de manier waarop zij met verschillende diersoorten omgaan. Een hond of kat wordt anders behandeld dan bijvoorbeeld een mug of invasieve exoot. De RDA onderzoekt waar deze verschillen vandaan komen en of deze nog aansluiten bij veranderende maatschappelijke inzichten.* **Vervolg en nazorg zienswijze *(Was)beren op de weg?*** In 2027 besteedt de RDA aandacht aan de evaluatie en opvolging van de zienswijze *(Was)beren op de weg*. De uitvoerbaarheid en legitimiteit van IUS-beleid worden sterk beïnvloed door maatschappelijke percepties, emoties en waarden. Verschillen in hoe soorten worden gewaardeerd en de zichtbaarheid van lijden, spelen hierbij een

	belangrijke rol. Een mogelijk vervolg voor de RDA is, bijvoorbeeld op verzoek van de minister, het uitvoeren van een beknopte maatschappelijke dialoog over de waarden die een rol spelen bij het beheer van invasieve uitheemse soorten (IUS).
Thema 5: Dier en doel	*Door de veranderende positie van dieren in de maatschappij kunnen sommige doelen waarvoor dieren worden gehouden of ingezet ter discussie komen te staan.* De RDA houdt aandacht voor dit thema maar heeft in 2027 geen voornemen om nieuwe zienswijzen op te stellen. **Nazorg zienswijzetraject fokkerij** De verkennende zienswijze over fokkerij in relatie tot dierenwelzijn wordt in het vierde kwartaal van 2026 opgeleverd. De nazorg van dit traject loopt door in 2027. Hierbij kan worden gedacht aan de organisatie van gesprekstafels en een webinar om de aanbevelingen uit het traject verder te brengen in beleid en praktijk en mogelijk ter voorbereiding van een gevraagde zienswijze.
Thema 6: Spanning tussen gehouden en niet-gehouden dieren	*De leefgebieden van gehouden en niet-gehouden dieren overlappen steeds vaker. Hierdoor ontstaan nieuwe vragen over verantwoordelijkheid, zorg en de juridische status van dieren. Denk bijvoorbeeld aan de wolven en schapen, aan weidevogels en katten en aan varkens en everzwijnen.* In samenwerking met Staatsbosbeheer wil de RDA zich oriënteren op begrazingsbeleid vanuit het perspectief van een dierwaardige veehouderij en ethische vraagstukken rond het houden en verzorgen van grote grazers in natuurgebieden. Dit onderwerp past ook onder thema 1. **Nazorg zienswijzetraject loslopende honden en katten** De zienswijze over de spanning tussen loslopende huisdieren en niet-gehouden dieren wordt vierde kwartaal van 2026 opgeleverd. De nazorg van dit traject loopt door in 2027. Hierbij kan worden gedacht aan de organisatie van gesprekstafels en een webinar, afhankelijk van wat nodig is om de aanbevelingen uit het traject verder te brengen in beleid en praktijk. In de nazorg kan ook aandacht worden besteed aan de bredere spanning tussen het loslopen van huisdieren en maatschappelijke en ecologische doelen, zoals de bescherming van natuur en het terugdringen van stikstofdepositie, zie ook thema 2. **Nazorg “Samenleven met wolven”** De aanwezigheid van wolven in Nederland roept uiteenlopende reacties en nieuwe dilemma’s op. De toon in het maatschappelijke debat is vaak fel. De RDA wil twee jaar na het verschijnen van zijn adviesrapport (met daarin de resultaten van het maatschappelijk debat) bezien waar hij nog een bijdrage kan leveren aan beleid en debat over de positie van wolven in Nederland.

Tabel 2: Niet thema-gebonden RDA-activiteiten	
Dierenpoort	Nieuw in 2027 (kick-off 4/11/2026): Elk najaar en voorjaar gaan we een bijeenkomst in Nieuwspoort organiseren. Dit doen we onder de naam DierenPoort | Nieuwspoort.
Jong RDA	Het jongerennetwerk is in 2018 gestart. Het netwerk draagt bij aan de activiteiten en producten van de RDA door mee te werken aan alle onderwerpen. Daarnaast staat het Jong RDA vrij om activiteiten te ontplooien binnen de wettelijke kaders en taakopdracht van de Raad. Jong RDA heeft geen formele status. In 2027:

	• Zet Jong RDA zich verder in voor haar rol als leerplatform, waarin ruimte wordt geboden voor dialoog, gezamenlijke kennisontwikkeling en persoonlijke en professionele ontwikkeling van de leden. • Draagt Jong RDA bij aan de zichtbaarheid en kennisdeling rondom dierenwelzijn, onder meer door het produceren van podcastafleveringen voor de DIER aan BODCAST en het schrijven van weblogberichten en artikelen op persoonlijke titel.
Internationale activiteiten	Ter versterking van het werk van de Raad onderneemt de RDA een aantal activiteiten op internationaal gebied: • Bijdrage aan EuroFAWC, het netwerk van Europese raden op gebied van dierenwelzijn en ethische vraagstukken; • De RDA voorzitter is gekozen om EuroFAWC te vertegenwoordigen in het EU Platform on Animal Welfare; • Monitoren (aan de hand van informatie raadsleden en externe experts) welke relevante ontwikkelingen er internationaal zijn; • Versterken van internationaal netwerk en verspreiden van RDA-zienswijzen; • Jaarlijkse Engelstalige nieuwsbrief naar internationaal netwerk.
Publieksenquête Staat van het Dier	De RDA heeft in 2018 en 2022 een publieksenquête laten uitvoeren onder de Nederlandse bevolking over opvattingen, kennis en betrokkenheid rondom dieren. Deze onderzoeken geven inzicht in de ontwikkeling van de maatschappelijke kijk op dieren en vormen een belangrijke basis voor trendanalyses. Eind 2026 laat de RDA opnieuw een publieksenquête uitvoeren in het kader van de *Staat van het Dier*. Deze editie richt zich specifiek op het actualiseren van de enquête en het voortzetten van de langjarige trendanalyse. De uitvoering van de enquête, analyse en rapportage vinden plaats eind 2026 en begin 2027.
Evaluatie RDA	Op basis van de Wet dieren dient de Raad “iedere zes jaren een rapport uit te brengen aan Onze Minister waarin de taakvervulling van de Raad aan een onderzoek wordt onderworpen”. De eerstvolgende evaluatie betreft de periode 2021 tot 2027. Het proces rond de aanbesteding van deze opdracht start in de tweede helft van 2026. De evaluatie zelf wordt in 2027 door een onafhankelijk bureau uitgevoerd.

Bijlage 1: Terugblik 2026

In 2026 lag de focus binnen het werkprogramma op de volgende onderdelen:

1. Het afronden van de gevraagde zienswijze *(Was)beren op de weg* waarin de Raad reflecteert op de spanning tussen het behoud van natuur en biodiversiteit enerzijds en de maatschappelijke wens om geen (aaibare) invasieve uitheemse dieren te doden anderzijds (opgeleverd juni 2026);
2. Het verder concretiseren van de zes leidende principes voor een dierwaardige veehouderij, waarbij met name praktische handvatten worden geboden voor principe 5 (*soorteigen gedrag*) en principe 6 (*positieve emotionele toestand*) (publicatie volgt in Q3/Q4 2026);
3. Het afronden van het essay van twee leden op persoonlijke titel over mogelijkheden om de positie van dieren in recht en instituties te versterken (publicatie volgt in Q3/Q4 2026, waarna een bijeenkomst volgt);
4. Het opstellen van een verkennende zienswijze over de borging van het welzijn van huisdieren die verblijven bij kwetsbare mensen. Ook dit onderwerp raakt aan de verdere invulling van de zes leidende principes voor dierwaardige houderij (publicatie volgt in Q4 2026);
5. Het verkennen van ontwikkelingen op het gebied van dierenwelzijn binnen de fokkerij in verschillende sectoren (publicatie volgt in Q4 2026);
6. Het opstarten van een zienswijze over de spanning tussen loslopende huisdieren en niet-gehouden dieren (publicatie volgt in Q4 2026);
7. Het opstellen van werkdocumenten in het kader van dierwaardigheid in de gezelschapsdierenketen. De RDA heeft reeds een werkdocument opgesteld over de konijnenketen en werkt momenteel aan een werkdocument over kromsnavels (publicatie Q4 2026);. Op basis van deze werkdocumenten kan mogelijk een zienswijze worden opgesteld.